

---

4 Agrarisch natuurbeheer

4.1	Nederlands beleid en regelingen	132
4.1.1	Natuurbeleid en natuurbescherming	132
4.1.2	Beheer Natuurnetwerk Nederland	132
4.1.3	Natuurschoonwet	134
4.2	Europees beleid en Europese regelingen	135
4.2.1	Natura 2000	135
4.2.2	Vogelrichtlijn	136
4.2.3	Habitatrichtlijn	136
4.2.4	Natuurnetwerk Nederland	136
4.2.5	Bescherming planten en dieren	137
4.3	Agrarisch natuurbeheer in Nederland	140
4.3.1	Beheersvormen agrarisch natuur	140
4.3.2	Subsidiestelsel Natuur en Landschap (SNL)	143
4.3.3	Agrarisch natuur- en landschapsbeheer 2023	144
4.4	Agrarisch natuurbeheer op het eigen bedrijf	145
4.4.1	Agroforestry	145
4.4.2	Inpasbaarheid van agrarisch natuurbeheer	146
4.4.3	Bedrijfsnatuurplannen	147
4.5	Collectieven voor agrarisch natuurbeheer	148
4.5.1	Samenwerking agrarisch natuurbeheer	148

In dit hoofdstuk komen zaken aan de orde die een agrariër wil en moet weten wanneer hij iets met agrarisch natuurbeheer doet of wil gaan doen. Verder is er informatie die voor alle agrariërs interessant is om te weten. Zeker gezien de wetten waarmee iedere agrariër te maken krijgt. Na een overzicht van agrarisch natuurbeheer in Nederland wordt ingegaan op de verschillende (financiële) regelingen en wetten die er zijn, in Nederland en in Europa. Naast kennis van de verschillende regelingen is het de vraag of agrarisch natuurbeheer inpasbaar en financieel aantrekkelijk is voor het eigen bedrijf. Ook bedrijfsnatuurplannen en agrarische natuurverenigingen komen aan bod.

De laatste jaren is er veel veranderd rondom het agrarisch natuurbeheer. Onder andere door verschuiving van de verantwoordelijkheid voor natuurbehoud en natuurontwikkeling van het Rijk naar de regio en private organisaties. In dit hoofdstuk staan veel links naar websites met (achtergrond)informatie over diverse organisaties.

Noot: Binnen het tijdsbestek van dit project is het niet mogelijk om de vele veranderingen die er bij het agrarisch natuurbeheer optreden, in dit hoofdstuk te verwerken. Actuele informatie is te vinden op de BIJ12-website [Natuur en landschap en andere in dit hoofdstuk vermelde websites](#).

4.1 Nederlands beleid en regelingen

4.1.1 Natuurbeleid en natuurbescherming

Het Nederlandse natuurbeleid bestaat uit verschillende onderdelen. Sinds 2013 lag de verantwoordelijkheid voornamelijk bij de provincie (als gevolg van decentralisatie), aldus de Wet Inrichting Landelijk Gebied. Deze regeling vervalt per 1 januari 2024 en wordt in zijn geheel overgezet naar de Omgevingswet van de Rijksoverheid.

De Omgevingswet biedt straks richtlijnen voor regels en maatregelen die de natuur beschermen.

De wet beschrijft onder meer het volgende:

- regels voor overheden, bedrijfsleven, natuurorganisaties en burgers over hoe zij om moeten gaan met de natuur (zorgplicht);
- maatregelen die provincies en het Rijk moeten nemen om de natuur te beschermen;
- specifieke onderwerpen, zoals de jacht, bomenkap en de bestrijding van schadelijke dieren;
- regels over hoe overheden, bedrijfsleven, natuurorganisaties en burgers om moeten gaan met niet-inheemse dieren en planten.

Natuur kan beschermd worden door internationale verdragen en Europese richtlijnen. Voorbeelden van zulke richtlijnen zijn **de Vogelrichtlijn** en de **Habitatrichtlijn**. De implementatie van deze richtlijnen moet leiden tot een Europees ecologisch netwerk, **Natura 2000** genaamd. In het Nederlandse natuurbeleid is het **Natuurnetwerk Nederland** een belangrijke pijler. In dit kader wordt bestaande natuur geschaard, maar ook grond voor natuur verworven en zo nodig ingericht. In het 'Natuurpact' hebben de provincies met het rijk afgesproken om tot 2027 80.000 hectare natuur in te richten, hiervan moet nog 34.432 hectare worden ingericht. Om grote natuurgebieden veilig te stellen worden ook Nationale Parken ingesteld. De natuur in de gebieden aangewezen als Natura 2000 en Natuurnetwerk Nederland moet worden beschermd (Zie Wet Natuurbescherming).

Een ander onderdeel van het natuurbeleid is de bescherming soorten. Voor bedreigde soorten die vaak op internationale Rode Lijsten staan, worden soortbeschermingsplannen gemaakt en uitgevoerd. Ook voor het beheer van natuur zijn diverse regelingen. Gerelateerd aan het natuurbeleid is het landschaps-beleid. De aanwijzing van 20 Nationale landschappen is een voorbeeld daarvan. Het Rijk heeft deze gebieden aangewezen omdat ze internationaal zeldzaam of uniek zijn, of kenmerkend voor Nederland.

Wet Natuurbescherming

Per 1-1-2017 zijn de 'Flora- en faunawet', de 'Natuurbeschermingswet' en de 'Boswet' samengevoegd in een Wet Natuurbescherming. Dit moet de regeldruk voor bedrijven en burgers verminderen. De belangrijkste onderdelen zijn:

- De nieuwe wet beschermt 945 soorten planten en dieren.
- Jacht is alleen toegestaan op basis van een 'afschotplan'. In het afschotplan staat hoeveel dieren per jaar mogen worden geschoten. Ook moeten jagers deel uitmaken van een lokale wildbeheereenheid.
- Doordat 3 wetten opgaan in 1 wet, kan de vergunningverlening sneller verlopen. Daardoor dalen de administratieve lasten voor burgers en ondernemers met € 1,3 miljoen.
- Provincies krijgen meer natuurtaken. Zo gaat de provincie voortaan bepalen in hoeverre economische activiteiten de natuur belasten. Veroorzaken beschermde dieren schade, dan handelt de provincie eventuele verzoeken om schadevergoeding af. Verder gaan provincies de beheerplannen vaststellen voor natuurgebieden.
- Voor eenvoudige activiteiten (bijvoorbeeld uitdunnen struiken, troep opruimen) is een meldplicht voldoende. Voor activiteiten die mogelijk schadelijk zijn voor de natuur, geldt de huidige vergunningplicht.
- De overheid moet binnen 13 weken beslissen over een vergunningaanvraag. Is die termijn verstreken, dan wordt de vergunning automatisch verleend.

4.1.2 Beheer Natuurnetwerk Nederland

Robuuste natuurgebieden

Het realiseren van robuuste natuur moet samen met ondernemers en burgers worden opgepakt en kan ook de waterveiligheid vergroten.

Initiatiefnemers dienen projecten in bij het uitvoeringsprogramma natuur van Rijk en provincies. Het Rijk verdeelt de middelen op basis van de volgende criteria: snelle realisatie, grote ecologische waarde, relevantie in kader realisatie Natuurnetwerk Nederland, aansprekende gebieden, behoorlijke schaalgrootte en er is cofinanciering van andere partijen. Toekenning vindt plaats na advies van deskundigen.

Planologische bescherming Natuurnetwerk Nederland

Het Natuurnetwerk Nederland is planologisch beschermd met het 'nee, tenzij'-principe. Nieuwe plannen, projecten en activiteiten zijn niet toegestaan als zij het gebied aantasten, tenzij er geen alternatieven zijn. Ook moet de activiteit een groot openbaar belang hebben.

Provincies wijzen de Natuurnetwerk Nederland-gebieden aan. Het Natuurnetwerk Nederland wordt vastgelegd in ruimtelijke plannen van de gemeenten.

Landgoederen

In Nederland liggen veel historische landgoederen. Eigenaren, gebruikers en pachters van deze grond kunnen fiscale voordelen krijgen, zodat zij hun landgoed makkelijker onderhouden. De landgoederen zijn vaak opengesteld voor het publiek.

De laatste jaren ligt het voornamelijk het stikstofbeleid onder vuur. De depositie op stikstofgevoelige N2000 gebieden is te hoog waardoor de natuur hieronder leidt. Een snelle reductie van de stikstofdepositie is daarom prioriteit, hier ligt een grote opgave voor de landbouw en zeker ook voor de melkveehouderij.

De overheid voert al tientallen jaren een actief natuurbeleid. Naast nota's zijn hier ook concrete regelingen voortgekomen. Een beknopte geschiedenis staat hieronder. In deze paragraaf worden Programma Beheer met de daaronder vallende Subsidieregeling agrarisch natuurbeheer (SAN) en Subsidieregeling particulier natuurbeheer (SN) besproken. 1 januari 2010 is het subsidiestelsel voor natuur en landschapsbeheer (SNL) het Programma Beheer (zie paragraaf 4.2.2) opgevolgd.

Verder worden de Natuurschoonwet en Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG) kort uitgelegd.

Overzicht regelingen agrarisch natuurbeheer door de tijd.

Jaar	Regeling	Omschrijving
1975	Relatienota	Beschreef relatie landbouw en natuur-/landschapsbehoud
1977	Nota Landelijke Gebieden	Nederland ingedeeld in gebieden waar scheiding en verweving van landbouw, natuur en landschap mogelijk was.
tot 2000	Regeling beheersovereenkomsten en natuurontwikkeling (Rbon)	Uitvoeringsregeling Relatienota: maakte onderscheid tussen reservaten, beheersgebieden en 'witte gebieden'.
1990-2020	Natuurbeleidsplan	Vorming EHS staat in dit plan.
1995-2005	Structuurschema Groene Ruimte	Hierin staan de ontwikkelingsmogelijkheden van landbouw, recreatie en natuur in het landelijk gebied weergegeven o.a. algemene EHS grenzen.
1995	Nota Dynamiek en Vernieuwing	Eerste stap in herziening van stelsel van beheersovereenkomsten.
1996-2009	Ruime Jas Begrenzing	Flexibilisering begrenzings beheersgebieden.
2000	Natura 2000	Beschermt waardevolle en voor Europa kenmerkende natuur in de Europese Unie in een samenhangend netwerk van natuurgebieden.
2000	Programma Beheer	Subsidie-instrument ministerie van LNV voor ondersteuning en uitvoering van natuurbeleid. SAN en SN maken er deel van uit.
2003	Evaluatie Programma Beheer	Wijzigingen in Programma Beheer -> revisie in tranches.
2007	Investeringsbudget Landelijk Gebied	Convenant tussen Rijk en provincies over besteding budgetten en prestaties in landelijk gebied, voor een periode van 7 jaar.
2010	Subsidiestelsel voor Natuur en Landschapsbeheer (SNL)	Eenvoudige en transparante opvolger van Programma Beheer met ruimte voor regionaal maatwerk.
2016	Vernieuwd agrarisch natuur- en landschapsbeheer	Effectiever en efficiënter: meer natuurwinst, lagere uitvoeringslasten, EU-conform en de streek aan zet.
2017	(Nieuwe) Wet Natuurbescherming	Samenvoeging Flora- en faunawet, de Natuurbeschermingswet en de Boswet.
2021	Wet stikstofreductie en natuurverbetering (Wsn)	Doelen voor de reductie van de stikstofneerslag voor 2025, 2030 en 2035.
2022	Gebiedsgerichte aanpak	In de doelen van de gebiedsgerichte aanpak wordt stikstofuitstoot verlaagd ter bescherming van Natura2000 en zijn daarnaast doelen geformuleerd voor natuurherstel. Versnelling en vergroting stikstofaanpak voor sterke natuur en gezonde leefomgeving
2023	Gemeenschappelijk landbouwbeleid (GLB) vanaf 2023	Binnen de eco-regelingen komen boeren in aanmerking voor extra vergoeding bij stimulering van natuur en biodiversiteit

4.1.3 Natuurschoonwet

De Natuurschoonwet dateert van 1928. De wet geeft fiscale faciliteiten ofwel tegemoetkomingen aan eigenaren van onroerende zaken als een landgoed, op voorwaarde dat zij deze instandhouden en zo het natuurschoon bevorderen. De eisen om in aanmerking te komen voor een tegemoetkoming staan in het Rangschikkingsbesluit Natuurschoonwet 1928. Ze hebben betrekking op de oppervlakte van de onroerende zaak, aaneengeslotenheid van het gebied, het percentage oppervlakte dat met houtopstanden bezet is, en het soort gebruik dat van de onroerende zaak wordt gemaakt. Landbouwterreinen kunnen gerangschikt wanneer ze voldoen aan de eisen met betrekking tot oppervlakte en omzoming.

De tegemoetkomingen kunnen betrekking hebben op:

- het successierecht
- het schenkingsrecht
- het recht van overgang
- de onroerende zaakbelasting
- de overdrachtsbelasting
- de kapitaalsbelasting
- de inkomstenbelasting
- de vennootschapsbelasting

Wanneer de onroerende zaak is opengesteld voor publiek, kunnen extra tegemoetkomingen worden verleend voor de drie eerstgenoemde belastingen. Agrariërs kunnen verzoeken om een onroerende zaak aan te merken ofwel te rangschikken onder de Natuurschoonwet 1928 indien via mijn.rvo.nl van het ministerie

---

van EZK, onderwerp [Natuurschoonwet: landgoed als natuurschoon](#). Ook is een pagina [Natuurschoonwet op BIJ12-website](#) beschikbaar.

4.2 Europees beleid en Europese regelingen

Nederland ontvangt een Europese financiële bijdrage voor de subsidies voor agrarisch natuurbeheer. De belangrijke beschermingsmaatregelen van de **Wet Natuurbescherming** ondersteunt de Europese Commissie eveneens financieel via subsidies. Dit gebeurt bijvoorbeeld via het EU Life-Programma en het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO). Deze financiële steun is echter beperkt. Voor natuurbeherende en niet-natuurbeherende agrariërs kan het interessant zijn om te weten wat zich op Europees niveau afspeelt op het gebied van natuur. Hierna worden enkele van deze zaken genoemd.

4.2.1 Natura 2000

In de Europese Unie wordt waardevolle en voor Europa kenmerkende natuur beschermd door Natura 2000. Dit is een samenhangend netwerk van beschermde natuurgebieden op het grondgebied van de EU-lidstaten. Het netwerk vormt de hoeksteen van het beleid van de Europese Unie voor behoud en herstel van biodiversiteit. Natura 2000 bestaat uit zogenoemde communautaire grondgebieden, die zijn aangewezen in het kader van de Europese Vogel- en Habitatrichtlijn. In Nederland maken de Habitatrichtlijn geheel en de Vogelrichtlijngebieden gedeeltelijk deel uit van het Natuurnetwerk. Natura 2000 schrijft ook maatregelen voor. Deze zijn in Nederland vertaald in de **Wet Natuurbescherming**.

Natura 2000-gebieden in Nederland

Natura 2000 richt zich op het behoud en de ontwikkeling van natuurgebieden in Europa. De gebieden die onder Natura 2000 vallen, worden aangeduid in de Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn. Deze Europese richtlijnen bepalen dat lidstaten bepaalde diersoorten en hun natuurlijke leefomgeving (habitat) beschermen om de natuur en biodiversiteit te behouden. In Nederland zijn ruim 160 gebieden aangemeld als Natura 2000-gebied. De meeste van de Natura 2000-gebieden zijn inmiddels definitief aangewezen. Alle Natura 2000-gebieden liggen binnen het Natuurnetwerk Nederland.

Via Bij12 is een voortgangsrapportage voor de natuur te raadplegen. [Voortgangsrapportages natuur](#).

Procedure Natura 2000

Een natuurgebied komt via de volgende procedure onder de bescherming van Natura 2000:

1. **Aanmelding**

Nederland meldt een gebied aan bij de Europese Unie. De EU zet het gebied op een lijst met te beschermen gebieden.

2. **Aanwijzing**

De minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) wijst het gebied aan als Natura 2000-gebied. Dit gebeurt via een aanwijzingsbesluit. In zo'n aanwijzingsbesluit wordt het gebied begrensd (op kaart) en staat welke doelen de overheid nastreeft in een bepaald gebied, bijvoorbeeld welke planten en dieren bescherming verdienen.

3. **Beheerplan**

Is het gebied aangewezen, dan wordt een beheerplan opgesteld. Dit doet het bevoegd gezag (meestal de provincie) in samenwerking met alle betrokken partijen in en om het Natura 2000-gebied. In het beheerplan staan de maatregelen beschreven die nodig zijn om de beoogde doelen te halen.

Op de ontwerp-aanwijzingsbesluiten en ontwerp-beheerplannen is inspraak mogelijk. Iedereen kan de stukken inzien en erop reageren, voordat de ontwerpbesluiten definitief worden vastgesteld. Nadat de besluiten definitief vastgesteld zijn, is het voor belanghebbenden mogelijk om beroep in te stellen bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State.

Onder andere op deze [Natura 2000](#) site staat meer achtergrondinformatie over Natura 2000. September 2015 waren 154 gebieden als uniek natuurgebied aangewezen. Dit zijn plekken in Nederland met extra bescherming voor planten en dieren, medio 2023 zijn dat er 162. **De Raad voor de leefomgeving en infrastructuur (Rli) adviseert regering en parlement over de uitvoering van natuurbeleid.**

Uit onderzoek onder leiding van Alterra blijkt dat veel Europese flora en fauna profiteert van het netwerk.

4.2.2 Vogelrichtlijn

De Vogelrichtlijn trad in 1979 in werking en heeft tot doel het beheer en de bescherming van alle vogels die op het grondgebied van de EU in het wild leven en hun leefomgeving (habitats). Er worden maatregelen genomen ter bescherming van de leefgebieden van vogelsoorten die extra zorg nodig hebben, en voor trekvogels. De bedreigde soorten staan in een bijlage van de richtlijn. De maatregelen voor trekvogels hebben met name betrekking op de bescherming van watergebieden van internationale betekenis.

Project Nederland-Gruttoland

Naar aanleiding van de achteruitgang van het aantal grutto's in Nederland hebben Vogelbescherming Nederland, toenmalige Landschapsbeheer Nederland en Natuurlijk Platteland Nederland een plan ontwikkeld: het project Nederland-Gruttoland. In dit project experimenteerden zogenaemde gruttoboerderijen drie jaar lang met graslandbeheersvormen die voor de boer én de grutto renderen. In zes goede gruttogebieden in Nederland zijn clusters van gruttoboerderijen gevormd met een aaneengesloten oppervlakte van minstens 250 hectare per cluster. Met de betrokken boeren zijn overeenkomsten afgesloten over het uitvoeren van optimaal gruttobeheer, een optimale vorm van weidevogel-mozaïekbeheer. Het project werd begeleid door onderzoek.

Grootschalige voorlichting aan boeren en burgers moet ertoe bijdragen dat de bescherming van de grutto wordt verankerd in de boerenpraktijk, het beleid en de samenleving. Het project werd mede gefinancierd door de Nationale Postcode Loterij. Meer informatie bij Vogelbescherming Nederland en in het rapport Boeren voor grutto's.

Volgens Vogelbescherming Nederland was ook 2022 een matig broedseizoen met te weinig jonge grutto's. Ongeveer 8.800 jonge grutto's werden toen vliegvlug. Om de sterfte van oude vogels te compenseren, zouden er dat echter circa 12.000 moeten zijn. Daarom vraagt Vogelbescherming provincies te kiezen voor collectieve gebiedsplannen met veel en kwalitatief goed beheer, omdat zo'n aanpak de afname kan stoppen of zelfs tot een toename kan leiden. Het aantal jongen dat grootkomt schommelt van jaar tot jaar, maar neemt niet verder af.

4.2.3 Habitatrichtlijn

In 1992 trad de Habitatrichtlijn in werking. Het doel van deze richtlijn is het in stand houden van de biologische biodiversiteit in de Europese Unie. De twee beschermingsstrategieën zijn gebiedsbescherming en soortenbescherming. Bij gebiedsbescherming worden de natuurlijke habitats (leefomgevingen) en de habitats van een aantal specifieke soorten beschermd. Bij soortenbescherming genieten soorten die van belang zijn voor de Europese Unie strikte bescherming.

4.2.4 Natuurnetwerk Nederland

Het Natuurnetwerk Nederland is een netwerk van gebieden waarin de natuur (planten en dieren) voorrang heeft. Het netwerk is te vergelijken met Natura 2000. Wel hebben gebieden die zijn aangewezen voor het Natuurnetwerk Nederland een vrijblijvender status dan gebieden die onder de richtlijnen vallen. Wanneer een gebied onder de richtlijn valt, is beheer en bescherming geboden. Planten en dieren in geïsoleerde gebieden kunnen uitsterven, waardoor deze gebieden hun waarde verliezen. Door een netwerk aan te leggen probeert men dit te voorkomen. Er ontstaat een betere ruimtelijke samenhang tussen de populaties van planten en dieren en de gebieden zijn beter bestand tegen (milieu)invloeden van buitenaf.

Onderdelen Natuurnetwerk Nederland

In het Natuurnetwerk Nederland liggen:

- bestaande natuurgebieden, waaronder de 20 Nationale Parken;
- gebieden waar nieuwe natuur aangelegd wordt;
- landbouwgebieden, beheerd volgens agrarisch natuurbeheer;
- ruim 6 miljoen hectare grote wateren: meren, rivieren, de kustzone van de Noordzee en de Waddenzee.

Het Natuurnetwerk Nederland moet uiteindelijk samen met de natuurgebieden in andere Europese landen het aaneengesloten pan-Europees Ecologisch Netwerk (PEEN) vormen.

In 2013 is afgesproken om binnen het Natuurnetwerk Nederland voor 2027 80.0000 ha nieuwe natuur te realiseren. Dit gebeurt door (landbouw)grond te verwerven en in te richten als natuur, en door gronden in te richten die in eigendom blijven van particulieren (functieverandering). In totaal is tot en met 2021 45.568 hectare (57%) van de opgave gerealiseerd, maar het tempo is te laag. In 2021 is daarom de Taskforce 'Versnelling inrichting restopgave 80.000 ha extra natuur' gestart.

In 1995 heeft het Rijk de algemene grenzen van het Natuurnetwerk Nederland (toen Ecologische Hoofdstructuur) neergelegd in het Structuurschema Groene Ruimte. De provincies hebben de meer concrete grenzen vastgelegd in hun streekplannen. Zij geven eveneens in de natuurgebiedsplannen aan voor welke natuurdoelen en waar grondeigenaren subsidie kunnen krijgen. De gemeenten geven de gebieden de benodigde juridische bescherming in hun bestemmingsplannen.

De subsidieregelingen voor de toen nog EHS genoemde gebieden maakten deel uit van het Programma Beheer, in 2010 opgevolgd door SNL en daarna agrarisch natuur- en landschapsbeheer 2016.

Vanaf 2014 zijn de provincies financieel verantwoordelijk voor het Natuurnetwerk Nederland en krijgen daarvoor jaarlijks € 100 miljoen extra in het Provinciefonds. Aanvankelijk moest het Natuurnetwerk Nederland in 2018 klaar zijn, maar de provincies krijgen langer de tijd om het Natuurnetwerk te realiseren.

Niet alle ontwikkelingen verboden

De bescherming van het Natuurnetwerk Nederland betekent niet dat bijvoorbeeld woningbouw en bedrijvigheid altijd verboden zijn. Ontwikkelingen zijn onder bepaalde voorwaarden mogelijk. Het Rijk en de provincies hebben hiervoor samen met gemeenten en maatschappelijke organisaties, spelregels opgesteld. In het Natuurnetwerk Nederland geldt het 'nee, tenzij'-principe. Ruimtelijke ingrepen zijn niet toegestaan, tenzij er geen alternatieven zijn. Ook moeten de ontwikkelingen een groot openbaar belang hebben. De schadelijke effecten van de activiteit op de natuur moeten bovendien worden gecompenseerd. Ook hierover zijn in de spelregels afspraken gemaakt.

Informatie over natuuronderwerpen zoals het Natuurnetwerk Nederland is te vinden op [Ministerie van LNV > Natuur en biodiversiteit > Natuurnetwerk Nederland](#). De natuurgebieden zijn op te zoeken op [Natura 2000 gebieden](#).

In het rapport [Natuurverkenning 2050](#) van o.a. Wageningen University & Research en het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) wordt een aantal scenario's uitgewerkt voor een natuur inclusieve inrichting van Nederland.

4.2.5 Bescherming planten en dieren

Per 1-1-2017 is de Flora- en faunawet opgegaan in de [Wet Natuurbescherming](#). Het doel van de (nieuwe) wetgeving is het in stand houden van planten- en diersoorten die in het wild voorkomen. Een ander doel is ervoor zorgen dat alle in het wild levende planten en dieren met rust gelaten worden, dus niet alleen de zeldzame soorten. Het gaat over bescherming van planten en dieren zelf tegen direct ingrijpen van mensen. Bescherming van planten en dieren vindt op twee manieren plaats. Allereerst door een verbod op handelingen die in het wild levende soorten planten en dieren direct in gevaar kunnen brengen, en in de tweede plaats door terreinen of kleine objecten die van groot belang zijn voor het voortbestaan van een soort, aan te wijzen als beschermd gebied.

Er zijn uitzonderingen op de wet mogelijk (het 'nee, tenzij'-principe). Alleen wanneer sprake is van een 'redelijk doel' kan een uitzondering gemaakt worden op de bestaande regels. Voorbeelden van redelijke doelen zijn: schadebestrijding, jacht, onderwijs en wetenschap. In de wet wordt onderscheid gemaakt tussen jacht enerzijds en beheer en schadebestrijding anderzijds.

Rode-Lijstsoorten

Voor het ministerie van LNV zijn de rode lijsten mede richtinggevend voor het te voeren natuurbeleid. Deze lijsten zijn samengesteld aan de hand van twee criteria: de trend en de zeldzaamheid. De rode lijsten omvatten verdwenen, ernstig bedreigde, bedreigde, kwetsbare en gevoelige planten en dieren in Nederland, verdeeld over achttien soortgroepen. Voorbeelden van soortgroepen zijn zoogdieren en vogels. Ernstig bedreigde vogels zijn grutto, huismus, huiszwaluw, raaf, slechtvalk, tureluur en veldleeuwerik.

Tussen 1950 en 1995 is het aantal bedreigde soorten sterk toegenomen. In de decennia daarna zijn veranderingen in bedreigde soorten beperkter geweest. Tot 2005 nam het aantal bedreigde soorten licht toe. Na 2005 liep het aantal bedreigde soorten langzaam terug en herstelden populaties van een aantal dier- en plantensoorten enigszins. De toename tussen 2015 en 2022 van zowel het aantal bedreigde soorten als de gemiddelde mate van bedreiging, laat zien dat het voorzichtige herstel van de voorbije jaren nog broos is (Bron: [Rode Lijst Indicator, 1995-2022](#) in Compendium voor de Leefomgeving).

Ook de patrijs staat als 'kwetsbaar' op de rode lijst. Om de kansen voor de patrijs te verbeteren is in 2016 het internationale project [PARTRIDGE](#) gestart. Om de patrijzen goed te kunnen volgen en daarmee het resultaat over een langere termijn, is dit internationale project verlengd tot en met 2023.

Jacht

Zes diersoorten worden aangemerkt als wild waarop gejaagd zou kunnen worden: haas, fazant, wilde eend, konijn, houtduif en patrijs. Per wildsoort is vastgesteld wanneer de jacht is geopend. De jacht op de patrijs is niet geopend, omdat deze vogel te weinig voorkomt. Ze staan ook in de **Wet Natuurbescherming**, omdat er dan weer op gejaagd kan worden als de patrijzenstand is verbeterd. Buiten de openingstijden geldt het regime van beheer en schadebestrijding. Dit regime geldt ook voor de niet-wildsoorten.

Aan de uitoefening van de jacht zijn voorwaarden verbonden. Zo moet de jager een jachtakte hebben, zijn er beperkingen ten aanzien van de jachtmiddelen en gelden er eisen waaraan jachtvelden moeten voldoen.

Beheer en schadebestrijding

Via een algemene toestemming (vrijstelling) of via een individuele ontheffing of opdracht kan een uitzondering worden gemaakt op de regels van de **Wet Natuurbescherming**. Provincies hebben in dit geval de meeste bevoegdheden. Naast de minister kunnen zij algemene vrijstellingen van de verbodsbepalingen verlenen voor bepaalde plant- en diersoorten (landelijke en provinciale schadesoorten). Daarnaast kunnen Gedeputeerde Staten individuele ontheffingen verlenen ten behoeve van beheer en schadebestrijding. Ook kunnen Gedeputeerde Staten opdracht geven tot het beperken van de stand van bepaalde diersoorten. Een grondgebruiker kan via een verordening toestemming krijgen voor bepaalde handelingen die belangrijke schade moeten voorkomen aan gewassen, vee, bossen, bedrijfsmatige visserij en wateren. Het gaat hier om handelingen als het verjagen, verontrusten of doden van dieren. De grondgebruiker kan eventueel aan anderen schriftelijk toestemming geven om deze handelingen uit te voeren.

Overwinterende ganzen

In Nederland overwinteren zo'n 1,5 miljoen ganzen. Aangezien een gans bijna één kg gras per dag eet, zal een groot aantal ganzen op het land behoorlijke schade aanrichten. Zo staat er in het voorjaar minder gras, is het gras platgelopen, kan onkruid gemakkelijker kiemen en kan de zode verslempd zijn.

Voor de opvang van ganzen (en smienten) heeft het ministerie van LNV foerageergebieden aangewezen.

Binnen deze gebieden is verjaging of afschot niet toegestaan, maar kunnen betrokkenen een

[Tegemoetkoming faunaschade](#) aanvragen. Ook is een [Handreiking Faunaschade](#) (2009) opgesteld en is er voor een aantal diersoorten/-groepen de [Faunaschade Preventiekit](#) beschikbaar.

Binnen de aangewezen foerageergebieden is verjaging of afschot van ganzen niet toegestaan.

Buiten de foerageergebieden mogen de ganzen wel worden verjaagd. Verjaging is zelfs verplicht om in aanmerking te komen voor een tegemoetkoming in de schade. Bij de verjaging moeten voldoende akoestische en visuele afweermiddelen gebruikt zijn. Voorbeelden van verjaagmethoden zijn vlaggen, gespannen draden, knalapparaten en vogelverschrikkers. Deze methoden moeten afwisselend worden toegepast om gewinning te voorkomen. Zelf het land opgaan is het meest effectief, maar kost veel tijd. Provincies kunnen onder voorwaarden ontheffing verlenen voor verjaging mede door afschot. Als basis voor deze ontheffing stelt een faunabeheereenheid een faunabeheersplan op. In elke provincie is minimaal één faunabeheereenheid.

Wanneer voldoende gebruikgemaakt is van de verschillende verjaagmethodes kunnen agrariërs in aanmerking komen voor Tegemoetkoming faunaschade. Onder welke voorwaarden er een tegemoetkoming in de schade kan worden verleend is vastgelegd in Beleidsregels tegemoetkoming faunaschade. Daarin staat onder andere dat voordat een verzoek in behandeling wordt genomen er een behandelbedrag van €300,00 moet worden betaald.

Overzomerende ganzen

Ganzen die 's zomers op het grasland van melkveebedrijven verblijven, vreten gras weg dat voor melkvee bestemd was. Deze opbrengtschade wordt door het Faunafonds vergoed. Naast wegvreten van gras, mesten de ganzen op het grasland. Door deze besmeuring ervaren melkveehouders dat hun vee het gras niet meer 'smakelijk' vindt en het daardoor niet wil opnemen. Daarnaast kan onder nattere omstandigheden de vertrapping van de zode ook zorgen voor een verslechtering van de bodemstructuur. Financiële vergoedingen door het Faunafonds worden als ontoereikend ervaren omdat de werkelijke bedrijfsschade groter is dan alleen grasgroeierving. Het Faunafonds, het ministerie van LNV en melkveehouders willen graag weten in welke mate ganzen de smakelijkheid van het gras beïnvloeden, hoe de ganzen het beweidings- en voederwinningsmanagement beïnvloeden en wat de financiële gevolgen voor de bedrijfsvoering zijn. Uit het onderzoek 'Overzomerende ganzen op melkveebedrijven' bleek onder andere dat de schade door deze ganzen kan oplopen tot €440,- per ha. Dit zijn resultaten van door voormalige Productschap Zuivel (nu ZuivelNL) gefinancierde project 'Schade door zomergasten'.

Wolven

Sinds 1996 komen er weer wolven in Duitsland voor en sinds 2015 wordt de wolf steeds vaker in Nederlandesignaleerd. In 2023 waren er al negen roedels (wolvenparen met jongen) in Nederland, hoofdzakelijk op de Veluwe, maar ook een roedel in Midden-Drenthe en de Drents-Friese regio. De wolf is een beschermd diersoort en mag niet bejaagd worden. Wolven zijn gespecialiseerd in jacht op hoefdieren. Ze maken daarin geen onderscheid tussen wilde prooidieren of gehouden vee. De huidige landbouwpraktijk is niet meer ingesteld op de aanwezigheid van wolven. Dierenhouders zijn zelf wettelijk verantwoordelijk voor het nemen van preventieve maatregelen om gehouden dieren zoals schapen, te beschermen tegen mogelijke roofdieren als de wolf. Houders van kwetsbare dieren (bijvoorbeeld kalveren van zoogkoeien, schapen, geiten) kunnen slechts met extra inspanningen en preventieve middelen (elektrisch gaas, kuddewaakhonden, 's nachts ophokken, fladderlint) het risico op schade verkleinen.

De provincies zijn wettelijk verantwoordelijk voor het natuurbeleid in relatie tot wolven. Dit omvat de aspecten soortenbescherming, monitoring, tegemoetkomingen in faunaschade en het verlenen van ontheffingen. Voor het beleid en organisatie aangaande de wolven in ons land, heeft Bij12 een informatiepagina Wolf beleid-en-organisatie. In 2019 is er een Interprovinciaal wolvenplan opgesteld met een Addendum in 2023.

Een dierhouder met dood of verwond vee die een wolf als veroorzaker vermoedt, dient zo snel mogelijk en niet later dan binnen 24 uur na de gebeurtenis hiervan melding te doen bij BIJ12. Geadviseerd wordt om kadavers ter plaatse te laten liggen en indien nodig met schoon plastic af te schermen tegen regen en aaseters. Het is belangrijk om (eigen) honden altijd uit de buurt te houden. De melding gaat het liefst vergezeld van foto's waarop de aangetroffen situatie goed zichtbaar is. Op basis van deze documentatie en indien nodig verdere navraag wordt bekeken of een wolf niet op voorhand kan worden uitgesloten. Als een wolf niet wordt uitgesloten, wordt de melding doorgezet naar een medewerker van BIJ12 die de situatie ter plaatse komt beoordelen. BIJ12 kan onder voorwaarden een tegemoetkoming verlenen voor schade veroorzaakt door natuurlijk in het wild levende diersoorten aan bedrijfsmatig gehouden landbouwhuisdieren.

4.3 Agrarisch natuurbeheer in Nederland

Agrarisch natuurbeheer is een aangepaste bedrijfsvoering om natuur- en landschapswaarden te behouden of te creëren. De betreffende percelen behouden hun (primaire) landbouwfunctie productie maar landbouwers nemen op en rond hun bedrijf maatregelen voor natuur en landschap. Een veehouder kan tijdens de werkzaamheden rekening houden met de natuurlijke flora en fauna op zijn land. Bijvoorbeeld dat hij voor een bepaalde datum zijn weilanden niet maait, dat hij rekening houdt met de nesten van weidevogels, dat slootkanten niet gemaaid worden, dat het land niet bemest wordt of dat poelen gegraven worden voor amfibieën.

Voor maatregelen die een extra inspanning vragen of extra kosten met zich mee brengen krijgt de boer een vergoeding van de overheid. Naast vergoedingen vanuit het AnLB zijn inmiddels ook vergoedingen te krijgen vanuit keurmerken en provincies, via de BBM-pakketten van de [Biodiversiteitsmonitor](#). In een aantal gevallen kan de natuurbescherming en het landschapsonderhoud zorgen voor een extra inkomen voor de veehouder.

In 2016 hadden van de 55.688 landbouwbedrijven in Nederland 5.286 bedrijven een overeenkomst voor agrarisch natuur- en/of landschapsbeheer gesloten met partijen als het ministerie van LNV, Staatsbosbeheer of Natuurmonumenten. In 2020 waren dat er 8.190 van de 52.695 (Bron [CBS Statline](#)). In totaal wordt op ruim 5% van het agrarische areaal enige vorm van agrarisch natuurbeheer uitgevoerd.

In onderstaande sub-paragrafen worden enkele onderwerpen uit het natuurbeleid genoemd die verderop in dit hoofdstuk nader worden uitgewerkt. De informatie is onder andere afkomstig uit het [Compendium voor de Leefomgeving](#) en het dossier [Natuur en biodiversiteit](#) op de site van de Rijksoverheid, onder verantwoordelijkheid van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV).

4.3.1 Beheersvormen agrarisch natuur

Er zijn diverse vormen van agrarisch natuurbeheer zoals weidevogelbeheer, slootkantbeheer en perceelsbeheer. De agrarische collectieven, de leden van BoerenNatuur, organiseren het agrarisch landschap- en natuurbeheer efficiënt en effectief. Ze zijn de spil tussen de individuele agrariërs die het werk uitvoeren en de overheid die subsidie verleent. Ook in keurmerken als On the way to PlanetProof en Beter Leven voor zuivel worden eisen gesteld aan boeren om de biodiversiteit te stimuleren en nestmogelijkheden te creëren voor vogels.

Weidevogelbeheer

De voortschrijdende mechanisatie en sterke opvoering van de productiviteit van de landbouw heeft met zich meegebracht, dat boeren met steeds grotere machines steeds vroeger het land op gaan. Weidevogels, zoals de Kieviet, scholekster, grutto en veldleeuwerik hebben hierdoor steeds minder tijd om hun eieren uit te broeden en hun jongen groot te brengen. Naar verwachting pakt ook afname van de oppervlakte blijvend grasland negatief uit voor weidevogels (rapport [Impact groei melkveehouderij op weidegang en landschap](#)).

In het kader van agrarisch natuurbeheer kunnen boeren rekening houden met de benodigde rust en bescherming van weidevogels. Een voorbeeld hiervan is het opzoeken en markeren van de nesten, zodat deze nesten gespaard worden tijdens het ploegen, inzaaien en maaien van de percelen. In weilanden waar vee loopt, kunnen nestbeschermers geplaatst worden waardoor de koeien de nesten niet kunnen vertrappen. In sommige gevallen kunnen boeren een vergoeding krijgen per beschermd vogelnest.

Daarnaast kunnen agrariërs de weidevogels meer rust bieden, door het gras later te maaien. Door het later maaien, verliezen de boeren een gedeelte van de opbrengst van het gras. In veel gevallen kan hiervoor een (compenserende) vergoeding aangevraagd worden.

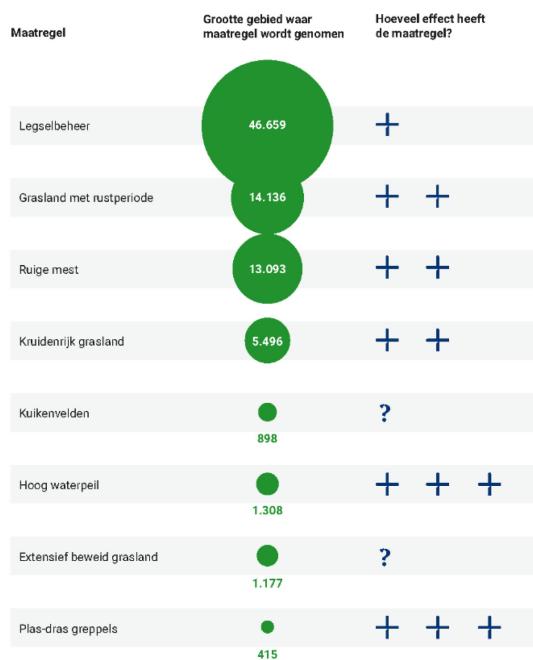
Maatregelen om weidevogels te beschermen

De lijst met maatregelen die boeren kunnen nemen om weidevogels te beschermen, staat in het plan Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer. De belangrijkste maatregelen zijn:

- **Legselbeheer**

Boeren beschermen de nesten van weidevogels door duidelijk aan te geven waar de nesten zitten. Zo kunnen ze er bijvoorbeeld niet met hun tractor overheen rijden.

- Grasland met rustperiode
Boeren laten het grasland met rust in perioden dat de vogels nesten hebben.
- Ruige mest
Boeren verspreiden mest met stro op het weiland waar weidevogels voedsel uit kunnen halen, zoals insecten en regenwormen.
- Kruidenrijk grasland
Bij deze maatregel mogen boeren op de weilanden minder middelen gebruiken om onkruid te bestrijden. Die middelen zijn namelijk niet goed voor insecten. En die insecten zijn weer voer voor de vogels.
- Kuikenvelden
Op deze weilanden maaien de boeren pas het gras als de kuikens van de weidevogels groot genoeg zijn om te kunnen vluchten.
- Hoog waterpeil
Als boeren het waterpeil van het grasland laten stijgen, worden de weilanden natter. Daardoor komen er meer insecten. Die zijn weer voer voor de weidevogels.
- Extensief beweid grasland
Dit zijn stukken grasland waar de boeren niet veel mee doen. Vogels kunnen daar rustig broeden en hun kuikens grootbrengen.
- Plas-drasgreppels
Bij deze maatregel maken de boeren niet het hele weiland natter. Ze zetten alleen een paar greppels onder water. Daardoor komen er meer insecten.

Figuur 4.1 Maatregelen om weidevogels te beschermen. Hoe meer plusjes, hoe effectiever de maatregel. Hoe groter de groene bol, des te vaker wordt de maatregel door boeren toegepast. Bron: [Waar-is-de-grutto \(2021\)](#).

Op weilanden waar drijfmest in de bodem is geïnjecteerd, zijn minder wormen beschikbaar dan op weilanden waar ruige stalmest is opgebracht. Door het opensnijden van de grasmat tijdens het injecteren, droogt de toplaag zo sterk uit dat de wormen zich niet meer aan het oppervlak laten zien. In dergelijke weilanden hebben de weidevogels die van wormen leven duidelijk minder te eten (Bron: [Mestinjectie schaadte weidevogels via hun voedsel](#)).

Het bericht [CBS: Weidevogels in duikvlucht](#) laat zien dat in Nederland de meeste weidevogelsoorten in de periode 1990-2014 in aantal zijn afgenomen. Omdat het aantal broedende weidevogels jaarlijks met 5-7% afneemt is het Nederlandse weidevogelbeheer niet effectief geweest. Sinds januari 2016 is het nieuwe stelsel agrarisch natuurbeheer van start gegaan. Daarbij is gekozen is voor de zogenaamde [kerngebiedbenadering](#).

Dat houdt in (1) het geld daar inzetten waar de kansen op succes het grootst zijn en (2) in die kerngebieden aan álle factoren die relevant zijn voldoende aandacht schenken.

Boeren buiten kerngebieden doen ook aan maatregelen via On the way to PlanetProof.

Ondanks alle inspanningen zijn de aantallen kenmerkende broedvogels van het agrarische gebied in Nederland achteruitgegaan. Sinds 1990 is de 'boerenlandvogel indicator' met ongeveer 30% gedaald. Een historische reconstructie van populaties van boerenlandvogels laat zien dat de achteruitgang sinds 1960 zelfs meer dan de helft bedraagt. De afname is vanaf 2015 afgevlakt, maar nog allerminst omgebogen in een herstel, ondanks de inzet van agrarisch natuurbeheer. In de plaats van grote aantallen en een grote diversiteit aan boerenlandvogels zijn het tegenwoordig grote groepen ganzen die het vogelbeeld in het agrarisch gebied bepalen. De aantallen ganzen in de winter zijn de afgelopen decennia sterk toegenomen, en daarnaast heeft zich een grote broedende populatie ontwikkeld.

De verschillende soorten ganzen worden evenwel niet tot de kenmerkende boerenlandvogels gerekend, omdat deze soorten in de broedtijd ook veel in andere terreintypen voorkomen (Bron: [Trend van boerenlandvogels, 1915-2021 in Compendium voor de Leefomgeving](#)).

De website [Boerenlandvogels](#) geeft inzicht in resultaten van een lopend broedseizoen van boerenlandvogels in Nederland. Dit initiatief van LandschappenNL ondersteunt en faciliteert vrijwilligers bij het beschermen van nesten en jongen van boerenlandvogels, zoals de Kievit en grutto.

Op de website [Weidewinst](#) staan tips en maatregelen waarmee je met weinig moeite en kosten meer biodiversiteit creëert. Bovendien bieden deze maatregelen ook nog eens voordelen voor je bedrijf. Eén van deze maatregelen heeft betrekking op [weidegang en weidevogels](#): voorweiden van grasland met een uitgestelde maaidatum wat te groeizaam is. Dat helpt enerzijds te voorkomen dat er eind mei een massaal, voor weidevogels ondoordringbaar grasgewas komt. Anderzijds zorgt het voor minder achteruitgang van de voederwaarde van het gras bij uitgestelde maaidatum. Bij weidevogelbeheer kan voorweiden tot uiterlijk 1 of 8 mei.

Slootkantbeheer

Slootkanten herbergen vaak een groot aantal plantensoorten. Er is altijd een geleidelijk verloop van vochtige naar droge omstandigheden, waardoor er een grote variatie aan planten groeit. Ook worden de slootkanten niet geploegd of anderszins bewerkt, waardoor de planten zich meestal op natuurlijke manier hebben gevestigd. In sommige gevallen komen er zeldzame plantensoorten voor. Behalve voor planten, zijn sloten ook een goede vestigingsplaats voor kleine dieren, zoals muizen, reptielen en amfibieën. Deze dieren kunnen zich in of langs de sloten voortplanten of zich van het ene naar het andere natuurgebied verplaatsen.

De leefomgeving voor veel planten en dieren in de sloten wordt bedreigd, als er vanuit de aangrenzende percelen meststoffen en bestrijdingsmiddelen in de sloten terechtkomen. Veel boeren houden hiermee rekening, door met het uitstrooien van kunstmest en het spuiten van gewasbeschermingsmiddelen een bepaalde afstand tot de sloot in acht te nemen of door kantdoppen te gebruiken. Ook is het mogelijk om de slootkant te verbreden en het talud minder steil te maken. Hierdoor kunnen zich nog meer planten en dieren in de slootkant vestigen.

Voor beide vormen van natuurbeheer: afstand houden van de sloten tijdens de bemesting en het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen én het vergroten van de slootkant, is het aanvragen van subsidie mogelijk. Het kost de boer extra tijd en moeite en er gaat soms een kleine perceelsrand verloren.

Botanisch beheer voor soorten- en kleurrijk grasland.

Perceelsbeheer

Perceelsbeheer omvat het hele perceel en houdt bijvoorbeeld aanpassingen aan waterstand of maaidatum in. Het uitstellen van de maaidatum ten behoeve van weidevogels is de meest uitgevoerde vorm van perceelsbeheer, gevolgd door botanisch beheer (de boer houdt dan rekening met de bemesting en het beheer), het creëren van plas-dras situaties op percelen. Voor het aanleggen van bijvoorbeeld kruidenrijke graslanden is een apart beheersregime nodig. Hoe minder vaak er gemaaid wordt (waarbij het maaisel wordt afgevoerd), des te armer wordt de bodem aan voedingsstoffen en des te rijker zal de soortenrijkdom aan planten en later ook dieren (insecten) worden. Voor het creëren van plas-dras situaties op percelen wordt een weiland gedurende een deel van het jaar onder een laagje water gezet (tot 20 cm).

Greppel plas-dras

In het agrarisch natuurbeheer is het aanleggen van een zogenoemde 'greppel plas-dras' de laatste jaren populair geworden. Het gaat hierbij om een greppel die vol water wordt gezet, zodat alleen een drassige strook van 10 tot 20 meter breed ontstaat. Deze maatregel is relatief goed inpasbaar in het beheer, flexibel in te zetten en eenvoudig te realiseren.

Uit onderzoek blijkt dat percelen met greppel plas-dras een aantrekkelijker foerageerhabitat voor weidevogelkuikens vormen dan percelen zonder greppel plas-dras. Zo komen er meer insecten voor en is de vegetatie minder dicht, wat gunstig is voor de kuikens. Als gevolg hiervan is op percelen met greppel plas-dras het aantal weidevogelgezinnen van grutto, Kievit en tureluur groter dan op percelen zonder greppel plas-dras (Bron [Greppel plas-dras positief voor weidevogelkuikens](#)).

4.3.2 Subsiestelsel Natuur en Landschap (SNL)

Het SNL geeft subsidie voor natuurbeheer, agrarisch natuurbeheer en landschapsbeheer. De subsidie geldt voor een periode van zes jaar. De begindatum van de subsidie is altijd 1 januari. De volgende organisaties kunnen een vergoeding krijgen voor het beheer en de inrichting van (agrarische) natuurgebieden en landschappen:

- terreinbeherende organisaties
- particuliere grondeigenaren
- verenigingen van samenwerkende agrariërs die landbouwgrond beheren (agrarische collectieven)

Wilt u subsidie aanvragen voor het beheer van natuur en landschap of voor investeringen in natuur en landschap? Dat kan via de subsidies van het Subsiestelsel Natuur en Landschap. Er is een modelaanvraag voor beheer van natuur en landschap via de Subsidieverordening Natuur- en Landschapsbeheer (SVNL) en een modelaanvraag voor investeringen in natuur en landschap via de Subsidieregeling Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap (SKNL). De verordening- en regeling worden elk jaar bijgesteld en vastgesteld. U

---

gebruikt de bijgestelde en vastgestelde versie voor uw aanvraag voor het komende beheerjaar. De provincie stelt deze ongeveer zes weken voorafgaand aan de aanvraagperiode vast.

Op de BIJ12-website [Natuur en landschap](#) staan subsidie mogelijkheden voor natuurbeheer, agrarisch natuurbeheer en landschapsbeheer. Tot en met 2015 konden beheerders subsidie aanvragen voor een natuurbeheertype of landschapstype met een looptijd van zes jaar. Dit wordt ook wel een subsidieperiode genoemd.

- **Natuurbeheer**

Natuurbeheerders met Nederlandse natuurgrond kunnen subsidie ontvangen voor natuur- en landschapsbeheer. Dit kan alleen als de grond is begrensd voor subsidie in een provinciaal Natuurbeheerplan. [Lees meer over de subsidie natuurbeheer](#)

- **Agrarisch natuurbeheer**

Verenigingen van agrarische natuurbeheerders (agrarische collectieven) kunnen subsidie ontvangen voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer. Dit kan alleen als de Nederlandse landbouwgrond is begrensd in een provinciaal Natuurbeheerplan. [Lees meer over de subsidie agrarisch natuurbeheer](#) en de relatie tussen het agrarisch natuurbeheer en het [Gemeenschappelijk Landbouwbeleid \(GLB\)](#)

- **Landschapsbeheer**

Subsidie voor landschapsbeheer is een jaarlijkse vaste vergoeding voor het onderhoud van bestaande landschapselementen. Deze subsidie is mogelijk binnen natuurterreinen en op landbouwgrond. Dit kan alleen als deze grond is begrensd voor subsidie in het natuurbeheerplan van de provincie.

[Lees meer over landschapsbeheer](#)

- **Kwaliteitsimpuls natuur en landschap (SKNL)**

De subsidie kwaliteitsimpuls is voor grondgebruikers die grond geschikt willen maken voor (agrarisch) natuurbeheer en voor natuurbeheerders die de kwaliteit van de natuur verder willen ontwikkelen en verhogen. [Lees meer over de subsidie kwaliteitsimpuls: investeringen en functieverandering](#)

Meer informatie over het subsidiestelsel staat op de BIJ12-website [Natuur en landschap > Subsidiestelsel Natuur- en Landschapsbeheer \(SNL\)](#). Informatie over het aanvragen van de subsidies en de uitvoering van de regelingen staat op [mijn.rvo.nl > Subsidie en financiering aanvragen > Natuurbeheer agrarisch SNL](#). Er heeft een heroriëntatie op het subsidiestelsel plaatsgevonden om te komen tot minder uitvoeringslasten en een eenvoudigere SNL-uitvoering. Per 1 januari 2016 is het vernieuwde stelsel [Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer gestart](#). Per 1 januari 2020 is een aantal basisvoorwaarden aangepast en in 2023 is het ANLb uitgebreid. Dit komt door het nieuwe Gemeenschappelijk landbouwbeleid dat 1 januari 2023 is ingegaan. Er wordt vooral sterker ingezet op water en klimaat, met meer beheermogelijkheden en met meer budget. Meer landbouwers kunnen meedoen. Het aantal hectare voor ANLb kan groeien van 100.000 naar 130.000 hectare.

4.3.3 Agrarisch natuur- en landschapsbeheer 2023

Het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) is een subsidie voor agrarische collectieven vanuit provincies, waterschappen en het Gemeenschappelijk landbouwbeleid (GLB). Met deze subsidie:

- beschermen en verbeteren landbouwers de omgeving van dieren;
- werken ze aan waterkwaliteit;
- dragen ze bij aan klimaatdoelen.

Dit doen landbouwers bijvoorbeeld door graslanden minder te bemesten. En door laat te maaien, zodat vogels er kunnen broeden. Het collectief let erop dat het beheer van deelnemers in verschillende gebieden op elkaar aansluit. Leefgebieden van soorten kunnen namelijk op het terrein van meerdere bedrijven liggen. Per 1 januari 2016 is het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) ingevoerd. De kern hiervan is een leefgebiedenbenadering voor (dier)soorten van internationaal belang op basis van een collectieve, gebiedsgerichte aanpak. Het ANLb gaat uit van effectief en efficiënt agrarisch natuurbeheer (meer natuurwinst), een collectieve, gebiedsgerichte aanpak en –verantwoordelijkheid. De subsidie wordt mede gefinancierd door Europa. Dit stelt voorwaarden aan de uitvoering van het ANLb (EU-conforme uitvoering).

Het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer is een belangrijk instrument voor het realiseren van de (internationale) natuurdoelen. Het ANLb ondersteunt het beheer van natuurgebieden en verbindt de natuurgebieden met elkaar. Daarnaast zijn er veel soorten die hun leefgebied in het agrarisch gebied hebben. Via het ANLb worden de leefgebieden voor deze soorten in stand gehouden.

Uitgangspunt van het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer is een leefgebiedenbenadering: het creëren en in stand houden van een leefgebied voor een soort of groep van soorten die vergelijkbaar beheer vraagt.

Subsidie voor het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer kan worden verleend voor 4 agrarische leefgebieden en voor de categorie water. De vier leefgebieden komen overeen met de agrarische natuurtypen van de Index Natuur en Landschap: open grasland, open akkerland, natte dooradering en droge dooradering.

De beheeractiviteiten die worden uitgevoerd in een agrarisch leefgebied hebben een functie, bijvoorbeeld het creëren van foerageergebieden, of het optimaliseren van voortplantingsmogelijkheden. Voor de categorie water gelden andere beheerfuncties, zoals waterberging of bufferzones.

Actuele en uitgebreidere informatie over het ANLb is te vinden via [Bij12/agrarisch-natuurbeheer-ANLb/](#) of [RVO/qlb-2023/ANLb](#).

Begin 2016 stond er een eerste versie van het nieuwe stelsel Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer. Sindsdien is hard gewerkt door het rijk, de provincies, RVO, BIJ12, BoerenNatuur, de agrarische collectieven en andere betrokkenen bij het ANLb om het stelsel te laten landen en verder te versterken. Zij voerden hiertoe verbeteracties uit op het gebied van intensivering van beheer en inrichting, kennisontwikkeling en kennisdelen, verbeteren van beleids- en beheermonitoring, vereenvoudiging van regels en procedures, professionalisering van collectieven en verbeteren van de gebiedssamenwerking. De verbeteracties zijn uiteindelijk gericht op het verhogen van de ecologische effectiviteit van het stelsel. Daarnaast wordt met name van de vereenvoudiging van regels en procedures ook een verlaging van de uitvoeringskosten verwacht. Bij professionalisering van collectieven gaat het om de ontwikkeling tot sterke gebiedspartners, die naast het uitvoeren van effectief beheer ook kunnen bijdragen aan integrale gebiedsprocessen. Sinds de invoering van het ANLb is het uitgekeerde bedrag aan de collectieven per beheerjaar toegenomen: van ruim € 42,4 miljoen in 2016 tot ruim € 79 miljoen voor beheerjaar 2021. Het netto-areaal dat in de leefgebieden en voor de categorie water wordt beheerd via de collectieven is sinds 2016 gegroeid van 64.293 hectare in 2016 tot ruim 102.000 hectare in beheerjaar 2021 (Bron: [Agrarisch natuurbeheer, 1981-2021](#) en [Achtste Voortgangsrapportage Natuur 2021](#)).

4.4 Agrarisch natuurbeheer op het eigen bedrijf

4.4.1 Agroforestry

In de landbouw wordt Agroforestry steeds vaker genoemd als duurzame en innovatieve oplossing. De term agroforestry wordt vaak gebruikt voor landbouwsystemen waarin houtigen, zoals bomen en struiken, worden gecombineerd met landbouwgewassen of veeteelt, op hetzelfde stuk land. In Nederland scharen we voedselbossen, landbouwsystemen met alleen maar meerjarige plantensoorten, ook onder agroforestry. Deze vorm van mengteelt kan positief uitwerken op o.a. de biodiversiteit, de bodemvruchtbaarheid en de aantrekkelijkheid van het landschap.

De verschijningsvormen van agroforestry zijn erg divers en variëren van struiken als voederboom voor vee op grasland tot complexe voedselbossen. Het ontwerp van een agroforestry-systeem wordt bepaald door veel verschillende factoren, waaronder o.a. grondsoort, schaalniveau en beoogd management. Maar ook door de doelen die men heeft met agroforestry. Deze vorm van landbouw biedt zowel ecologische als economische voordelen. Agroforestry wordt dan ook steeds vaker genoemd als duurzame en innovatieve vorm van landbouw.

Naast het versterken van de boven- en ondergrondse weerbaarheid van landbouwsystemen én het verhogen van de biodiversiteit, heeft agroforestry de potentie om een bijdrage te leveren aan:

- Produceren van voedsel, veevoer en biomassa
- Efficiënt benutten van ecologische hulpbronnen (water, licht en nutriënten)
- Klimaatmitigatie en -adaptatie (o.a. door CO₂-vastlegging)
- Beschutting en extra voederwaarde voor vee

- Economische weerbaarheid van het agrarische bedrijf d.m.v. risicospreiding
- Bieden van een recreatief aantrekkelijk landschap.

Informatie is o.a. te vinden bij de [Wageningen University & Research](#) en bij de [Stichting Agroforestry Nederland](#).

Een voorbeeld van agroforestry is de combinatie van bomen met vee. Dit wordt al op verschillende bedrijven toegepast, met name [in de provincie Noord-Brabant](#).

4.4.2 Inpasbaarheid van agrarisch natuurbeheer

Wanneer een agrariër graag aan natuurbeheer wil gaan doen, zal hij zich ook afvragen of natuurbeheer past op het bedrijf. Voor het verkrijgen van subsidie voor agrarisch natuurbeheer zullen de percelen in een gebied moeten liggen dat de provincie heeft aangewezen. Ook zal een aangevraagd pakket in de gebiedsdoelstelling moeten passen. Geïnteresseerde agrariërs kunnen dit nagaan bij het provinciale informatiepunt.

Financiële inpasbaarheid

Zullen de geïnvesteerde arbeid, de gemaakte kosten en de opbrengstderving voldoende financieel worden gecompenseerd, is de volgende vraag. Wageningen Research komt aan de hand van gebiedsparameters met een advies voor passende beheerspakketten. [Rapport 2021-112](#).

Technische inpasbaarheid

Behalve financieel inpasbaar moet het beheer ook technisch inpasbaar zijn.

Voor technische inpasbaarheid gelden twee criteria:

- Beweidingstechnische inpasbaarheid: op het bedrijf moet voortdurend voldoende grasland voorhanden zijn om de beweiding gedurende het weideseizoen te kunnen rondzetten. Door een beheersovereenkomst met uitgestelde maai-weidedatum neemt het areaal dat resteert voor beweiding af.
- Veevoedingstechnische inpasbaarheid: gewonnen ruwvoer van percelen met een beheersovereenkomst (zo nodig aangevuld met krachtvoer) moet aan de eigen veestapel kunnen worden gevoerd, zonder dat de productie vermindert. Uitgangspunt hierbij is dat gewonnen ruwvoer van percelen met een uitgestelde maai-weidedatum gevoerd wordt aan pinken en droogstaande koeien.

Uit onderzoek is gebleken dat ook op meer intensieve bedrijven beheer met een uitgestelde maaidatum inpasbaar is. De technische inpasbaarheid is verder afhankelijk van bedrijfsintensiteit, ligging en aard van de percelen.

Beheersgraskuil voor melkkoeien

Om meer inzicht te krijgen in de respons van melkvee op rantsoenen met beheersgraskuil heeft Praktijkcentrum Zegveld een voederproef uitgevoerd. De resultaten staan in Praktijkrapport Rundvee 77: 'Beheersgraskuil als voeder voor melkgevende koeien'. In deze proef zijn vier behandelingen vergeleken, waarbij 0 tot 50 procent van het gangbare ruwvoer (graskuil) werd vervangen door beheersgraskuil. Grasbedrijven kunnen in de praktijk als vuistregel aanhouden dat bij melkvee het vervangen van gangbare graskuil door goed geconserveerde beheersgraskuil verantwoord is tot circa 25 procent (op ds-basis). De voeropname kan dan op peil blijven en de melkproductiedaling blijft beperkt tot 1 - 1,5 kg per koe per dag. Gericht aanpassen van de bijvoeding (mengvoer en/of bijproducten) kan de melkproductiedaling verder beperken. Het project 'Home Made Eiwit' geeft een voorbeeld van een bedrijf dat met natuurgras werkt: Optimale balans zoeken tussen productie-en natuurgras.

4.4.3 Bedrijfsnatuurplannen

Voor het opstellen van een bedrijfsnatuurplan zijn verschillende methodes beschikbaar. De eerste stap bij het kiezen van een methode is dat de betreffende agrariër zich afvraagt voor wie hij de groene diensten wil gaan ontwikkelen. De tweede stap is het zoeken naar een methode die past bij de te ontwikkelen plannen.

In deze paragraaf staan enkele organisaties genoemd die methoden hebben ontwikkeld voor het opstellen van een bedrijfsnatuurplan. Sommige van deze organisaties helpen bij het opstellen van een plan, bijvoorbeeld Landschapsbeheer. Andere organisaties leveren alleen de methode, zoals Wageningen Plant Research (WPR). De methode is in dat geval geschikt voor het opstellen van een bedrijfsnatuurplan. Agrariërs kunnen dit zelf doen of samen met bijvoorbeeld een agrarische natuurvereniging. Het gaat om de volgende methoden:

- WPR: een natuurbreed bedrijfsnatuurplan.
- Landschapsbeheer Nederland: een standaard voor een kort bedrijfsnatuurplan.
- CLM: de Natuurmeetlat voor Landbouwbedrijven.
- Platform Biologica: de Agrarische Natuurnorm Analyse (ANNA).
- DLV: het Handboek bedrijfsnatuurplannen van Frans Smeding.

Het opstellen van een bedrijfsnatuurplan kost tijd. Dit hangt af van de omvang van het plan en of er een serie plannen voor een gebied te maken valt. Ook het aantal onderwerpen en de betrokkenheid van de agrariër bij het opstellen van het plan spelen een rol. Een kort bedrijfsnatuurplan met meerdere exemplaren voor hetzelfde gebied kost volgens Landschapsbeheer Nederland gemiddeld 4 tot 5,5 dag arbeid. Deze tijd is nodig voor afstemmen, inventariseren, gegevensverwerking, terugkoppeling, opstellen van het definitieve plan en begeleiding.

Een kort bedrijfsnatuurplan, zoals voorgesteld door Landschapsbeheer, bevat de volgende onderdelen:

- Inventarisatie: deze bevat de doelstelling, algemene bedrijfsgegevens, de ligging van de percelen in het gebied, een gebiedsbeschrijving met bodemtypen, waterhuishouding en ecologische structuur, het beleid, de wensen en ideeën van de agrariër en eventueel de mogelijkheden.
- Uitwerking: een indeling per landschaps-, aardrijkskundig en /of cultuurhistorisch element. Vervolgens worden per diergroep maatregelen en eventuele alternatieve werkwijzen genoemd, bijvoorbeeld voor weidevogels of amfibieën.
- Kosten, baten en financiering: onder andere kosten van materiaal, arbeid en machinegebruik. De baten kunnen komen uit subsidies en vergoedingen. Bij financiering staan de regelingen en instanties genoemd.
- Nazorg, tellingen en evaluatie: hierin staat welke instantie hulp biedt en door wie hulp wordt geboden. Ook de vorm van de hulp wordt benoemd. Verder staat hier wanneer, hoe vaak en hoe de tellingen worden uitgevoerd en welke soorten worden geteld. De uitvoerder van de evaluatie, termijn, beoordelingscriteria, aanbevelingen en terugkoppeling staan eveneens vermeld.
- Kaarten en overzichten: bij een standaard bedrijfsnatuurplan horen in ieder geval een topografische kaart van 1:25.000 voor ligging en begrenzing van het plan en een topografische kaart van 1:10.000 of 1:5.000 of een losse A3-formaat kaart voor de maatregelen en nieuw te ontwikkelen natuur.
- Overzicht van maatregelen: dit is altijd gekoppeld aan een kaart. Het vermeldt de voorgenomen maatregelen, zo mogelijk met een tijdpad per voorgenomen inrichtingsmaatregel.

-
- Bijlagen: deze bevatten de achtergrondgegevens en uitgebreide informatie over de betekenis van het plan voor natuur en landschap.

Er zijn diverse mogelijkheden om een bedrijfsplan voor natuurinclusieve landbouw te maken. Boeren in Gelderland bijvoorbeeld kunnen kosteloos een bedrijfsplan laten maken voor toekomstige ontwikkeling van het bedrijf met ruimte voor natuurinclusieve landbouw. Het plan kan specifiek gericht zijn op natuur, bodem, water, mineralenkringloop of agroforestry. [Bedrijfsplan natuurinclusieve landbouw](#).

Beheersgrasland

4.5 Collectieven voor agrarisch natuurbeheer

De agrarische collectieven, de leden van BoerenNatuur, organiseren het agrarisch landschap- en natuurbeheer efficiënt en effectief. Ze zijn de spil tussen de individuele agrariërs die het werk uitvoeren en de overheid die subsidie verleent. Er zijn zo'n 40 collectieven [collectieven](#) verspreid over heel Nederland. BoerenNatuur is de koepelorganisatie van de 40 agrarische collectieven, de leden van BoerenNatuur, zij organiseren het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) vanuit de overtuiging dat natuurinclusieve landbouw een landbouwsysteem is dat bodem, klimaat, water, natuur en landschap op het bedrijf en in de regio versterkt. De collectieven zijn de spil tussen de individuele agrariërs die het ANLb uitvoeren op hun grond. Samen zorgen ze voor een landschap waar je insecten hoort zoemen, bloemen ziet bloeien en ruimte is voor vogels en dieren

Het areaal verworven gronden (inclusief functiewijziging) voor de realisatie van het Natuurnetwerk Nederland (NNN) is per 1 januari 2017 toegenomen tot ruim 108.000 hectare. De oppervlakte die is ingericht, is ruim 85.000 hectare (Bron [Compendium voor de Leefomgeving](#)). Per provincie is er een wisselend beeld van af- en toename oppervlak met agrarisch natuurbeheer. In 2021 hadden 8.190 landbouwbedrijven in Nederland een overeenkomst voor agrarisch natuur- en/of landschapsbeheer gesloten (Bron [CBS Statline](#)).

4.5.1 Samenwerking agrarisch natuurbeheer

[Natuur en landschap](#) van [BIJ12](#) is een verzamelplaats voor alle (beleids)informatie over natuur en landschap in Nederland. BIJ12 is de uitvoeringsorganisatie voor de samenwerkende provincies en werkt behalve voor provincies ook voor het rijk en andere ketenpartners.

Om de collectieven te ondersteunen op hun rol in het Agrarisch Natuur- en landschapsbeheer 2016, hebben de regionale koepels (BoerenNatuur, LTO Noord, Natuurlijk Platteland Oost, Natuurrijk Limburg, Veelzijdig Boerenland en ZLTO) gezamenlijk de koepelorganisatie ([BoerenNatuur](#)) in het leven geroepen.

Het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer ([ANLb2016](#)) heeft als doel dat natuur en landschap er door alle inspanningen op vooruit gaan. Om te weten waar welk beheer het beste past én om te zien of dat beheer effect heeft, is informatie nodig. Daarbij hoort het monitoren van (agrarisch) natuur en landschap en het hele informatievoorzieningsproces zoals verzamelen en opslag van gegevens, analyse, rapportage en evaluatie beleid.

Het Subsiestelsel Natuur en Landschap ([SNL](#)), waar ANLb2016 onderdeel van is, is een landelijk stelsel. Een breed netwerk aan betrokken partijen draagt daarvoor een gezamenlijke verantwoordelijkheid: de twaalf provincies, het Interprovinciaal Overleg (IPO) en BIJ12, de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO.nl), de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit, beheerders, gebiedscoördinatoren en (agrarische) natuurorganisaties, en het ministerie van LNV. Al deze organisaties overleggen door het jaar heen op landelijk niveau op vaste momenten over de uitvoering van het natuurbeheer. Ook op provinciaal niveau vindt regelmatig overleg plaats. Het provinciaal natuurbeleid is qua stand van zaken in 2018 en de ontwikkelingen in 2021 vastgelegd in de [Achtste Voortgangsrapportage Natuur](#). Dit is een belangrijke basis voor het overleg met LNV over de voortgang van het natuurbeleid. Eén van de afspraken is het realiseren van 80.000 hectare extra natuur om het Natuurnetwerk Nederland te completeren in 2027. Eind 2022 is 703.278 hectare ingericht als natuurgebied. De laatste jaren is gebleken dat het tempo van inrichting te laag ligt om het gestelde doel van 2027 te realiseren. De oorzaken zijn een tekort aan personeel, gestegen grondprijzen, verminderde grondbiliteit en de cumulatie van ruimtelijke vraagstukken.

Uit de toelichting op de vijfde voortgangsrapportage blijkt dat [Investerings in natuur effect hebben](#). De daling van de gemiddelde natuurkwaliteit, die sinds 1994 is ingezet, is inmiddels gestopt. In sommige gebieden neemt de kwaliteit zelfs licht toe. Maar niet op alle terreinen gaat het goed, het PBL meldt bijvoorbeeld dat in circa 40% van de gebieden de ruimtelijke en milieucondities slecht zijn als gevolg van te hoge stikstofdepositie, ongunstige waterstanden, versnippering en omvang ([nieuwsbericht WUR](#)). In opdracht van PBL heeft Wageningen Environmental Research een aanpak ontwikkeld om de stelselvernieuwing van het agrarisch natuurbeheer te evalueren. Het blijkt dat [een lerende evaluatie](#) uitermate geschikt is om rekening te houden met de uiteenlopende belangen en opvattingen, en om de kennis van betrokkenen te benutten. Een lerende evaluatie vindt tijdens de beleidsontwikkeling of -uitvoering plaats en niet pas achteraf. Hierdoor kunnen betrokkenen opgedane inzichten tussentijds benutten en kan er op basis van opgedane inzichten tussentijds worden bijgestuurd. Zie ook het rapport [Aanpak evaluatie stelselvernieuwing agrarisch natuurbeheer](#).

[SBNL Natuurfonds](#) is een pleitbezorger van het particuliere en agrarisch natuur en landschapsbeheer. Behalve belangenbehartiging zijn terreinbeheer (eigen natuurterreinen en terreinen van derden) en advisering en projecten de belangrijkste activiteiten.

In [Nature Today](#) werken een groot aantal natuurorganisaties samen, die als gemeenschappelijk doel hebben de Nederlandse samenleving te informeren over actuele gebeurtenissen in de natuur. In Nederland is een schat aan natuurinformatie beschikbaar voor elke locatie. Nature Today Go gaat [deze rijkdom beschikbaar](#) maken zodat je altijd en overal ziet wat er in de natuur om je heen gebeurt, welke dieren en planten je tegen kunt komen en welke natuuractiviteiten je kunt doen.

